

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012. Ovaj prevod je finansiran uz podršku Human Rights Trust-a Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud. Za više informacije pogledajte napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pur les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

Stanev protiv Bugarske - 36760/06

Presuda 17.1.2012 [Veliko vijeće]

Nemogućnost direktnog pristupa sudu podnositelja predstavke koji zahtijeva povrat svoje poslovne sposobnosti: *povreda*

Činjenice – Godine 2000., na zahtjev dvoje rođaka, sud je podnositelju predstavke ograničio poslovnu sposobnost zbog dijagnosticirane šizofrenije. Godine 2002. podnositelj predstavke je protiv svoje volje stavljen pod skrbništvo doma za socijalnu skrb osoba sa duševnim smetnjama, koji se nalazi u blizini jednog sela nastanjenog u udaljenom planinskom području. Nakon službenih posjeta 2003. i 2004. godine Evropski odbor za spriječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ([CPT](#)) zaključio je da se uvjeti u domu za socijalnu skrb mogu okarakterisati kao nečovječno ili ponižavajuće postupanje. Godine 2004. i 2005. podnosilac predstavke je, preko svog pravnog zastupnika, zatražio od javnog tužitelja i gradonačenika da pokrenu postupak za ukidanje djelomičnog skrbništva, no njegovi zahtjevi su odbijeni. Njegov skrbnik je također odbio poduzeti takve radnje, smatrajući da je dom za socijalnu skrb najpogodnije mjesto za njegov život obzirom da podnosilac predstavke nema nikakvih sredstava za samostalan život. Godine 2006., na inicijativu njegovog pravnog zastupnika, podnositelja predstavke je pregledao nezavisni psihijatar, koji je zaključio da mu je pogrešno dijagnosticirana šizofrenija i da je podnositelj predstavke zapravo imao sklonost ka alkoholu, te da se simptomi ta dva stanja lako mogu pomiješati. Zaključio je također da je podnositelj predstavke sposoban da se reintegrira u društvo i da bi njegov daljnji boravak u domu za socijalnu skrb bio veoma štetan po njegovo zdravlje.

Pravo – Član 5 § 1

(a) *Primjenjivost* – Smiještanje podnositelja predstavke u dom za socijalnu skrb pripisuje se državnim organima vlasti, obzirom da je njegova institucionalizacija rezultat različitih koraka koje su javni organi vlasti i institucije poduzele preko svojih službenika na inicijalni zahtjev za njegovom institucionalizacijom i kroz provedbu relevantne mjere. Podnositelj predstavke je smješten u blok iz kojeg je mogao izaći, međutim trajanje njegovog posjeta kući i drugim mjestima uvijek je bilo predmetom kontrole i ograničenja. Sistem odobrenog dopusta i činjenica da je uprava doma zadržavala njegove identifikacijske dokumente nametali su značajna ograničenja njegove lične slobode. Iako je podnositelju predstavke omogućeno da izađe iz institucije na određeno vrijeme, njegovi izlasci su bili pod

stalnim nadzorom i nije bio slobodan napustiti instituciju kada je to htio bez prethodne dozvole. Vlada nije demonstrirala da je zdravstveno stanje podnositelja predstavke takvo da ga stavlja u neposrednu opasnost niti da je potrebno izricanje bilo kakvih posebnih ograničenja u cilju njegove zaštite. Trajanje boravka podnositelja predstavke u instituciji nije specificirano, dakle on je u instituciju smješten na neodređeno vrijeme, a u općinskim knjigama mu je kao stalna adresa navedena adresa doma za socijalnu skrb, gdje je i nakon više od osam godina boravka i dalje nastavio živjeti. Prema tome, on je zasigurno iskusio u cijelosti negativne uticaje ograničenja koja su mu nametnuta. Nije konsultovan o smještanju u dom za socijalnu skrb i nikada nije izričito pristao na institucionalizaciju. Domaće pravo daje određenu težinu željama podnositelja predstavke i on je, čini se, bio veoma svjestan svoje situacije. Barem od 2004. naovamo podnositelj predstavke je izričito zahtijevao da napusti dom za socijalnu skrb, kako preko psihijataru tako i putem zahtjeva za ponovnu procjenu, odnosno vraćanje poslovne sposobnosti. Sud nije uvjeren da je podnositelj predstavke bio saglasan sa institucionalizacijom niti da je na to prešutno prihvatio. S obzirom da su bugarske vlasti učestvovala u odlučivanju o institucionalizaciji podnositelja predstavke, i uzevši u obzir pravila o dopustu, kao i trajanje boravka i nepostojanje saglasnosti podnositelja predstavke, razmatrana situacija se smatra lišavanjem slobode, na koju se shodno primjenjuje član 5 § 1 Konvencije.

(b) *Procjena suda* – Prema bugarskom zakonu, odluka da se podnositelj predstavke smijesti u dom za socijalnu skrb za osobe sa duševnim smetnjama bez njegove prethodne saglasnosti nije valjana. Taj je zaključak sam po sebi bio dovoljan da Sud utvrdi da je lišavanjem slobode podnositelja predstavke došlo do povrede člana 5 Konvencije. U svakom slučaju, ta mjera nije bila zakonita u smislu člana 5 § 1 Konvencije budući da na ovu situaciju nije bio primjenjiv ni jedan od izuzetaka predviđenih ovim članom, uključujući i član 5 § 1 (e) – lišavanje slobode "mentalno oboljelih osoba". U ovom slučaju, istina je da je stručni medicinski nalaz, koji je napravljen u toku postupka ukidanja radne sposobnosti podnositelja predstavke, ukazivao na poremećaje od kojih je podnositelj predstavke patio. Međutim, prošlo je više od dvije godine nakon što je napravljena stručna psihijatrijska procjena na temelju koje je podnositelj predstavke institucionaliziran, a da njegov skrbnik nije provjerio da li su nastale bilo kakve promjene u njegovom stanju niti ga je posjetio ili sa njim razgovarao. Taj period je prekomjerno dug i medicinsko mišljenje dato 2000.g. ne može se smatrati pouzdanim odrazom stanja mentalnog zdravlja podnositelja predstavke u vrijeme njegove institucionalizacije (2002.g.). Valja napomenuti da državni organi vlasti u vrijeme institucionalizacije podnositelja predstavke nisu bili zakonski obavezni tražiti psihijatrijski izvještaj. Nepostojanje skorije medicinske procjene je samo po sebi dovoljno da se zaključi da je podnositelj predstavke nezakonito institucionaliziran. Pored toga, nije utvrđeno da je podnositelj predstavke predstavljao opasnost ni po sebe ni po druge. Sud je također našao i neke druge nedostatke u procjeni poremećaja koji dovode u pitanje opravdanost zadržavanja podnositelja predstavke u instituciji. Iako je bio pod nadzorom psihijatra, cilj takvog nadzora nije bila procjena, u redovnim intervalima, o tome da li je još uvijek potrebno zadržati podnositelja predstavke u domu za socijalnu skrb ili ne u smislu člana 5 § 1 (e). Relevantni zakonski propisi ni jednom odredbom ne predviđaju takve procjene. Institucionalizacija podnositelja

predstavke nije određena "u skladu sa zakonom propisanom procedurom" i nije opravdana shodno tački (e) niti tačkama (a) do (f) člana 5 § 1 Konvencije.

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 5 § 4: Vlada nije ukazala na domaće pravno sredstvo koje bi podnosiocu predstavke omogućilo da ospori zakonitost njegove institucionalizacije i nastavila je primjenjivati izrečenu mjeru. Bugarski sudovi ni u jednoj fazi i ni na koji način nisu bili uključeni u institucionalizaciju podnosioca predstavke, a domaće zakonodavstvo ne predviđa periodično preispitivanje odluka o smještanju lica u dom za osobe sa duševnim smetnjama po automatizmu. Nadalje, kako prema bugarskom zakonu institucionalizacija podnosioca predstavke nije prepoznata kao lišavanje slobode, ne postoji nikakva odredba o pravnom lijeku kojim bi se mogla osporiti zakonitost njegovog lišavanja slobode. Valjanost njegove institucionalizacije se mogla osporavati samo na temelju nedostatka njegove saglasnosti, ali isključivo na inicijativu njegovog skrbnika.

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 5 § 5: Nije demonstrirano da je podnositelj predstavke mogao koristiti svoje pravo na obeštećenje za nezakonito lišavanje slobode prije sudske presude u ovom slučaju kao ni da će to biti u stanju učiniti nakon što odluka bude donesena.

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 3: Članom 3 se zabranjuje nečovječno i ponižavajuće postupanje sa licima koja su pod skrbništvom organa vlasti, bilo da se radi o pritvaranju lica u kontekstu kaznenog postupka ili prijemu lica u ustanovu sa ciljem zaštite njihovog života i zdravlja. Ishrana u domu za socijalnu skrb je bila nedovoljna i loše kvalitete. Grijanje u zgradi je bilo neadekvatno, a u zimskom periodu podnositelj predstavke je morao spavati u kaputu. Mogao se tuširati tek jednom sedmično u ruševnoj kupaonici i nehygijskim uvjetima. Prema nalazima CPT-a, toaleti su bili u užasnom stanju i pristup njima je predstavljao izvjesnu opasnost. Na koncu, nakon kupanja, štićenicima je nasumično vraćana odjeća, odnosno štićenici nisu neophodno dobivali natrag svoju odjeću, zbog čega je kod njih vjerovatno pobuđen osjećaj inferiornosti. Podnositelj predstavke je bio izložen svemu gore navedenom značajan vremenski period od oko 7 godina (između 2002. i 2009., kada je zgrada u kojoj je on boravio napokon renovirana). Nakon posjete ustanovi, CPT je zaključio da se životni uvjeti u navedenom razdoblju smatraju nečovječnim i ponižavajućim postupanjem. Iako vrlo svjesna ovih nalaza, u periodu od 2002. do 2009. bugarska Vlada nije poduzela nikakve radnje u smislu zatvaranja institucije. Nedostatak finansijskih sredstava koje Vlada navodi ne predstavljaju relevantan argument koji bi opravdao zadržavanje podnosioca predstavke u opisanim životnim uvjetima

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 13 u vezi sa članom 3: U svjetlu domaćeg prava, institucionalizacija podnositelja predstavke se ne smatra pritvorom. Dakle, shodno tome on ne bi imao pravo na obeštećenje prema Zakonu o državnoj odgovornosti za obeštećenje iz 1988.g. zbog loših životnih uvjeta u instituciji. Štaviše, nije bilo nikakvih sudskih presedana u kojima se ovaj Zakon primjenjivao na navodne loše uvjete u domovima za socijalnu skrb. Čak i pod pretpostavkom da je podnositelju predstavke vraćena poslovna sposobnost i da je mogao napustiti instituciju, ne bi dobio nikakvo obeštećenje za vrijeme koje je proveo u ponižavajućim uvjetima.

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 6 § 1: Podnositelj predstavke nije bio u mogućnosti da zahtijeva povrat poslovne sposobnosti osim preko svog skrbnika ili jedne od osoba navedenih u članu 277 Zakona o parničnom postupku. Domaće pravo ne pravi razliku između onih koji su u potpunosti lišeni poslovne sposobnosti i onih koji su samo djelomično poslovno nesposobni, te shodno tome ne nudi mogućnost da se po automatizmu periodično preispituje valjanost osnova po kojem su osobe inicijano institucionalizirane. Štaviše, u slučaju podnositelja predstavke izrečena mjera nije bila vremenski ograničena. Iako pravo na pristup sudovima nije bilo apsolutno i ograničenja proceduralnih prava bi se mogla opravdati, čak i kada je osoba samo djelomično lišena poslovne sposobnosti, pravo na sudsko prispitivanje odluke o oduzimanju poslovne sposobnosti je jedno od najvažnijih prava dotične osobe. To znači da takve osobe u načelu imaju pravo na direktan pristup sudovima po ovom pitanju. Međutim, država zadržava pravo da odredi način, odnosno proceduru kroz koju će to pravo biti ostvareno. Istodobno, ne bi bilo u suprotnosti sa članom 6. Konvencije ako državno zakonodavstvo definiše određena ograničenja glede pristupa sudovima u ovoj oblasti, ali samo ako to čini da sudove ne optereti prekomjernim i slabo utemeljenim podnescima. Ipak, jasno je da se ovaj problem može riješiti i drugim, manje restriktivnim sredstvima od automatskog uskraćivanja direktnog pristupa sudu, npr. ograničavanjem učestalosti podnošenja zahtjeva ili uvođenjem sistema za prethodno preispitivanje dopuštenosti na temelju proučavanja dosjea. Pored toga, na evropskom nivou trenutno je prisutan trend da se poslovno nesposobnim osobama omogući direktan pristup sudovima pred kojim mogu tražiti povrat svoje poslovne sposobnosti. Međunarodni instrumenti za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama pridaju sve veću važnost osiguravanju što veće autonomije takvim licima. Član 6 § 1 bi trebalo tumačiti kao garanciju koja u načelu svim licima koja su djelomično poslovno sposobna, što je slučaj sa podnositeljem predstavke, osigurava direktan pristup sudovima radi povrata poslovne sposobnosti. Relevantno bugarsko zakonodavstvo, međutim, ne jamči direktan pristup ove vrste sa odgovarajućim stupnjem sigurnosti.

Zaključak: povreda (jednoglasno).

Član 46: Da bi ublažili posljedice povrede prava podnositelja predstavke, organi vlasti su trebali utvrditi da li je podnositelj predstavke želio ostati u domu za socijalnu skrb ili ne. Ništa u ovoj presudi ne bi predstavljalo prepreku za njegov daljnji boravak u dotičnom domu ili bilo kojoj drugoj ustanovi za osobe sa duševnim smetnjama ukoliko je on saglasan sa institucionalizacijom. Međutim,

ako se podnositelj predstavke protivi institucionalizaciji, organi vlasti bi trebali bez odlaganja preispitati njegovu situaciju u svjetlu nalaza iz ove presude. S obzirom na utvrđenu povredu člana 6 § 1 zbog onemogućavanja direktnog pristupa sudu osobi koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti i koja je željela tražiti njezin povrat, Sud preporučuje da tužena država predvidi neophodne opće mjere kojima će se osigurati efikasna mogućnost takvog pristupa.

Član 41: nematerijalna šteta u iznosu od 15,000 EUR.

© Vijeće Evrope /Evropski sud za ljudska prava
Ovaj sažetak Registrara nije obavezujući za Sud.

Kliknite ovdje za [Informativne bilješke o sudskoj praksi](#)

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je realiziran zahvaljujući pomoći Fonda povjerenja Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud, niti Sud preuzima bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. On može biti preuzet sa baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, HUDOC, (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud proslijedio. On može biti reproduciran u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da puni naziv predmeta bude citiran, zajedno s navedenom naznakom o autorskim pravima i pozivanjem na Fond povjerenja za ljudska prava. Poziva se bilo koja osoba koja želi da se služi ovim prevodom, u potpunosti ili djelomično, u komercijalne svrhe da kontaktira publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de donnée à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.